

OD MODELU DO ROZWIĄZAŃ W PRACY SOCJALNEJ Z MŁODZIEŻĄ - RAPORT Z BADAŃ

Projekt współfinansowany jest z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
Człowiek – najlepsza inwestycja

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE

I. OPIS METODOLOGII BADAWCZEJ

1.1 Cel badania

1.2 Narzędzia badawcze

1.3 Kryteria doboru uczestników badań i ich charakterystyka

II. Diagnoza środowiska młodzieży usamodzielniającej się w wieku 16-25 lat z województwa kujawsko-pomorskiego

2.1. Sytuacja społeczna młodzieży usamodzielniającej się

2.2. Aktywność społeczna i edukacyjna młodzieży usamodzielniającej się

2.3. Priorytety życiowe usamodzielniającej się młodzieży w bliższej perspektywie czasowej.....

2.4. Aktywność zawodowa młodzieży usamodzielniającej się.....

2.5. Bariery utrudniające proces usamodzielniania młodzieży w wieku 16-25 lat

2.6. Zakres działalności placówek opiekuńczo-wychowawczych, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych na rzecz procesu usamodzielniania młodzieży wykluczonej społecznie

2.7. Możliwości i perspektywy rozwoju zawodowego młodzieży usamodzielniającej się...

PODSUMOWANIE

WNIOSKI.....

ANEKSY

WPROWADZENIE

Niniejszy raport przedstawia wyniki badań przeprowadzonych w pierwszym etapie projektu „Od modelu do rozwiązań w pracy socjalnej z młodzieżą” realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII Promocja integracji społecznej. Projekt współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Głównym zadaniem projektu jest opracowanie, wdrożenie i upowszechnienie modelu wczesnej interwencji socjalnej, w celu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży w wieku 16-25 lat z terenu województwa kujawsko-pomorskiego. Wypracowana koncepcja ma przyczynić się do wzrostu aktywności społeczno-zawodowej młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym oraz popularyzować jej zatrudnienie w oparciu o wypracowany model.

Praca nad Modelem Wczesnej Interwencji Socjalnej obejmuje dwa etapy.

Pierwszy z nich - przedmiot niniejszego raportu - służy rozpoznaniu problemów i określeniu potrzeb Odbiorców i Użytkowników.

Drugi etap służy wypracowaniu narzędzia i instrumentów niezbędnych w pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym w oparciu o wyniki badań jakościowych. Produkt finalny - metoda pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym wraz ze wsparciem finansowym dla 10 osób - rozpowszechniona zostanie w formie warsztatów, seminariów, doradztwa wśród Użytkowników i Odbiorców Modelu Wczesnej Interwencji Socjalnej.

1. Opis metodologii badawczej

Metodologia badań została opracowana w oparciu o główne założenia projektu „Od modelu do rozwiązań w pracy socjalnej z młodzieżą”, czyli opracowanie, wdrożenie i upowszechnienie modelu wczesnej interwencji socjalnej, w celu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży w wieku 16-25 lat z terenu województwa kujawsko-pomorskiego. Badanie zaprojektowane zostało zgodnie z wyznaczonym celem, który stanowi zdiagnozowanie środowiska poprzez rozpoznanie problematyki i określenie

Projekt współfinansowany jest z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
Człowiek – najlepsza inwestycja

potrzeb odbiorców i użytkowników projektu. Celowi przyporządkowano główne obszary badawcze i odpowiadające im szczegółowe pytania badawcze.

Projekt badania zakładał badanie pilotażowe oraz badanie właściwe. Na potrzeby badań wykorzystano metody ilościowe i jakościowe. Wybór metod i technik badawczych dokonany został w oparciu o założenia projektu i specyfikę problemów badanej grupy zdiagnozowane we wstępnej fazie projektu.

1.1. Cel badania

Celem badania jest rozpoznanie problemów i określenie potrzeb **odbiorców** (młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym, w tym: osób niepełnosprawnych, bezrobotnych, objętych opieką zastępczą, z zaniedbanych środowisk czy placówek opiekuńczo-wychowawczych, a także z problemami edukacyjnymi, społecznymi, wychowawczymi) i **użytkowników** projektu (przedstawiciele sektora integracji społecznej, organizacji pozarządowych, urzędów pracy, instytucji szkolących, nauczycieli szkół i placówek pracujących i przygotowujących się do pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym).

Pogłębioną analizę problemu przeprowadzono przede wszystkim z uwagi na: ograniczone szanse młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym na rozwój społeczno-zawodowy, uwarunkowane czynnikami społecznymi, ekonomicznymi, środowiskowymi psychofizycznymi, wysoką liczbę odbiorców projektów systemowych PCPR wśród młodzieży, szczególnie młodzieży niepełnosprawnej, niskie kwalifikacje młodzieży, życiową bezradność często spowodowaną brakiem wsparcia ze strony rodziny i otaczającego środowiska, konsekwencje negatywnych doświadczeń edukacyjnych i wychowawczych rzutujące na prawidłowe funkcjonowanie w dorosłym życiu.

Szczególnej uwadze zespołu badawczego poddana była młodzież w procesie usamodzielnienia w wieku 16-25 lat - bezrobotna, niepełnosprawna, objęta opieką zastępczą, z zaniedbanych środowisk, placówek opiekuńczo-wychowawczych. Intencją zespołu badawczego była użyteczność badania i możliwość wykorzystania jego wyników w kolejnych etapach tworzenia modelu wczesnej interwencji socjalnej.

W wyniku konsultacji ekspertów, kierownika projektu i zespołu badawczego określono obszary badawcze. Obszarami, które zostały w szczególności poddane eksploracji w ramach badania, były:

1. sytuacja społeczna młodzieży usamodzielniającej się,
2. aktywność społeczna i edukacyjna młodzieży usamodzielniającej się,
3. priorytety życiowe usamodzielniającej się młodzieży w bliższej perspektywie czasowej,
4. aktywność zawodowa młodzieży usamodzielniającej się,
5. bariery utrudniające proces usamodzielniania młodzieży w wieku 16-25 lat,
6. zakres działalności placówek opiekuńczo-wychowawczych, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych na rzecz procesu usamodzielniania młodzieży wykluczonej społecznie,
7. możliwości i perspektywy rozwoju zawodowego młodzieży usamodzielniającej się.

1.2. Narzędzia badawcze

W badaniu zostały wykorzystane zarówno metody ilościowe, jak i jakościowe. Na potrzeby badań wykonano:

- a. badanie ankietowe przeprowadzone w ramach badania pilotażowego wśród opiekunów placówek opiekuńczo-wychowawczych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego;
- b. wywiad indywidualny swobodny, pogłębiony przeprowadzony wśród młodzieży placówek opiekuńczo-wychowawczych (10 wywiadów), opiekunów placówek opiekuńczo-wychowawczych (10 wywiadów) i decydentów - przedstawicieli instytucji publicznych i pozarządowych (10 wywiadów) z terenu województwa kujawsko-pomorskiego.

Narzędziami badawczymi wykorzystanymi w badaniu był kwestionariusz ankiety oraz scenariusz wywiadu. Badania przeprowadzono w maju 2012 roku.

W badaniu pilotażowym udział wzięło 14 placówek opiekuńczo-wychowawczych, w tym: dom dziecka, rodzinny dom dziecka, zakład poprawczy, świetlica środowiskowa. Zebrane informacje pozwoliły zaprojektować scenariusz wywiadu indywidualnego, swobodnego, pogłębionego.

Na potrzeby badania stworzono 3 scenariusze wywiadu: skierowany do młodzieży, opiekunów placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz decydentów. Zindywidualizowanie wywiadu pozwoliło spojrzeć na badaną problematykę z trzech, różnych perspektyw. W scenariuszu wywiadu skierowanym do decydentów poruszano cztery wątki tematyczne:

1. Działania instytucji podejmowane na rzecz usamodzielniania młodzieży,
2. Wiedza na temat działań innych instytucji podejmowanych na rzecz usamodzielniającej się młodzieży,
3. Wiedza na temat innowacji w zakresie usamodzielniania się młodzieży,
4. Bariery utrudniające proces usamodzielniania młodzieży.

Scenariusz wywiadu skierowany do opiekunów placówek opiekuńczo-wychowawczych zawierał następujące wątki tematyczne:

1. Usamodzielnianie się młodzieży,
2. Działania placówki podejmowane na rzecz usamodzielniającej się młodzieży.

Scenariusz wywiadu dla młodzieży zawierał takie wątki tematyczne, jak:

1. Aktywność społeczna młodzieży,
2. Usamodzielnianie się młodzieży,
3. Przyszłość młodzieży,
4. Obraz siebie,
5. Aktywność zawodowa,
6. Obecna sytuacja.

1.3. Kryteria doboru uczestników badań i ich charakterystyka

Kryteria doboru uczestników badania określono w taki sposób, aby mogli świadomie wypowiedzieć się na temat poruszanych problemów badawczych. Przyjęto także, że wśród badanych znajdują się przedstawiciele:

1. bezrobotnych,
2. niepełnosprawnych,
3. objętych opieką zastępczą,
4. zaniedbanych środowisk,
5. z problemami edukacyjnymi, wychowawczymi, społecznymi

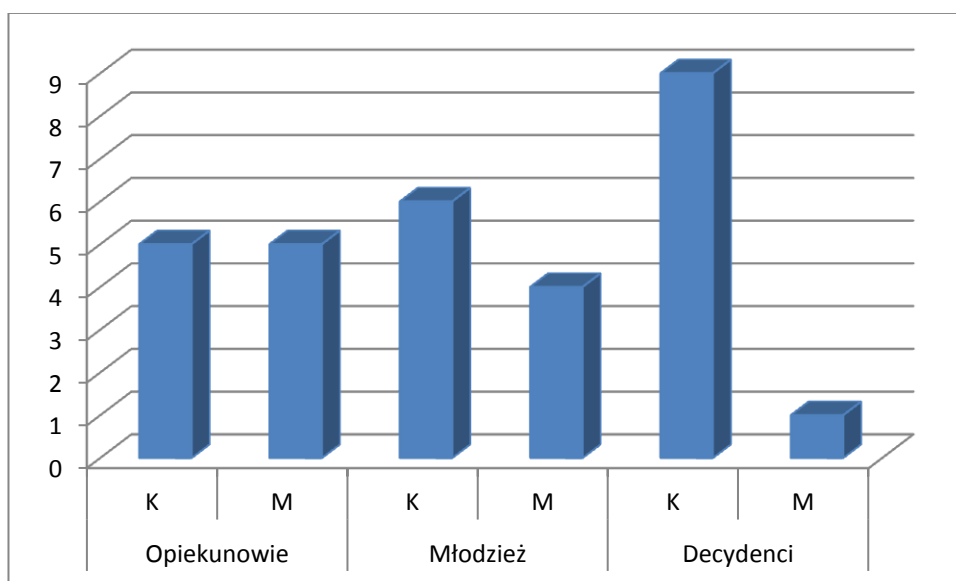
Projekt współfinansowany jest z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
Człowiek – najlepsza inwestycja

6. placówek oświato-wychowawczych.

Badaniami objęci zostali zatem **opiekunowie** usamodzielniającej się młodzieży w wieku 16-25 lat z domów dziecka, rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka, świetlicy środowiskowej, warsztatów terapii zajęciowej; **młodzież** usamodzielniająca się z placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz **przedstawiciele** instytucji publicznych, sektora integracji społecznej, urzędów pracy, urzędów miasta, które w znaczący sposób mają wpływ na kształtowanie i realizowanie polityki społecznej ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży usamodzielniającej się. Pogłębiona analiza potrzeb i problemów młodzieży usamodzielniającej się posłużyła jako podstawa dalszego projektowania modelu wczesnej interwencji socjalnej.

W badaniu właściwym wzięło udział 30 osób, w tym: 10 opiekunów, 10 młodych osób w wieku 16-23, 10 decydentów.

Tabela 1. Struktura respondentów wg płci

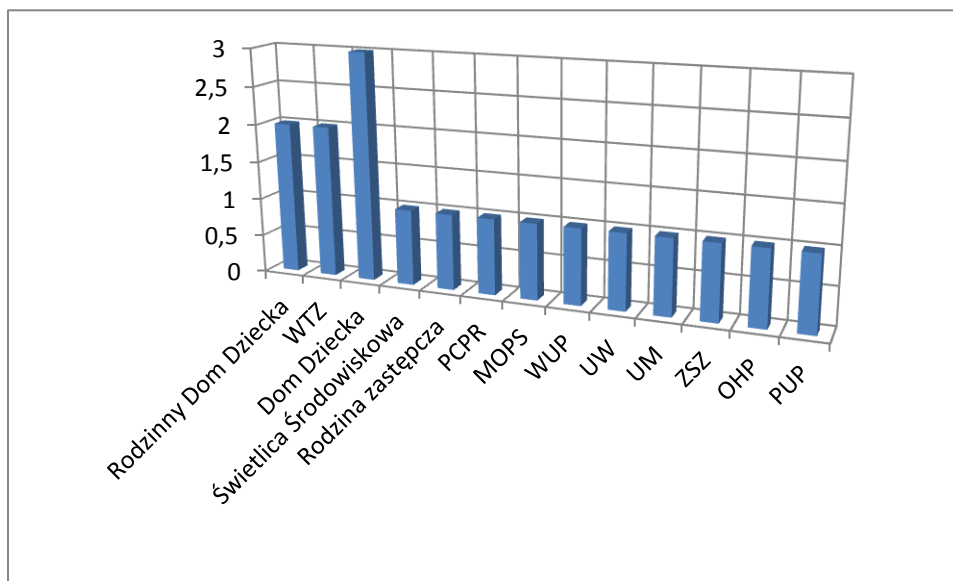

Źródło: Badania właściwe

Większą grupę badanych stanowiły kobiety - 68,75% ogółu.

W przeprowadzonych wywiadach wzięły udział następujące podmioty: placówki opiekuńczo-wychowawcze, urzędy miasta, urzędy pracy i instytucje pomocy społecznej. Rozkład wybranych instytucji przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2. Podmioty reprezentowane przez badanych

Źródło: Badania własne

Wśród instytucji biorących udział w badaniu znalazły się: 2 rodzinne domy dziecka, 3 domy dziecka, 1 świetlica środowiskowa, rodzina zastępcza, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Wojewódzki Urząd Pracy, Urząd Wojewódzki, Urząd Miasta, Zespół Szkół Zawodowych, Ochotniczy Hufiec Pracy, Powiatowy Urząd Pracy. Reprezentowane były instytucje sektora publicznego, rynku pracy i edukacji z Brodnicy, Bydgoszczy, Kowalewa Pomorskiego, Torunia, Tucholi i Włocławka.

2. Diagnoza środowiska młodzieży wykluczonej społecznie w wieku 16-25 lat z województwa kujawsko-pomorskiego

Przedstawiona poniżej analiza ma charakter jakościowy. Analizowany materiał uzyskano w czasie wywiadów, w których łącznie uczestniczyły 32 osoby. Dzięki zastosowanej metodzie jakościowej uzyskano opinie 3 grup zaangażowanych w proces usamodzielniania: **użytkowników, odbiorców i decydentów**.

Celem głównym przeprowadzonego badania była diagnoza środowiska młodzieży wykluczonej społecznie w wieku 16-25 lat z województwa kujawsko-pomorskiego

umożliwiająca rozpoznanie problematyki i określenie potrzeb odbiorców i użytkowników MWIS.

Prezentowane poniżej informacje - uzyskane w trakcie wywiadów - charakteryzuje różnorodność, która daje możliwość ukazania wielu aspektów badanego problemu. W raporcie przedstawione jest zbiorcze opracowanie pozwalające dostrzec najważniejsze kwestie dotyczące poruszanego problemu z punktu widzenia młodzieży, opiekunów i decydentów.

2.1. Sytuacja społeczna młodzieży usamodzielniającej się

L.p.	Charakterystyka młodzieży
1	Grupę młodzieży wykluczonej społecznie w wieku 16-25 lat charakteryzuje niski poziom wykształcenia, w którym dominuje wykształcenie gimnazjalne i zawodowe. Są to uczniowie z kilkuletnimi opóźnieniami w rozwoju edukacyjnym, „np. w wieku 17-18 lat kończą trzecią klasę gimnazjum”. Zawody najczęściej wybierane przez młodzież usamodzielniającą się mieszczą się w obszarze gastronomii i budownictwa.
2	Młodzież usamodzielniająca się z placówek opiekuńczo-wychowawczych, wyróżnia: brak wiary we własne możliwości, szczególnie w sferze edukacji, dystans do środowiska zewnętrznego, lęk przed przyszłością – brakiem możliwości znalezienia pracy. Źródło problemów związanych z brakiem zatrudnienia upatrują m.in.: w braku odpowiednich kwalifikacji, pochodzeniu środowiskowym (dotyczy to szczególnie dzieci z domów dziecka, rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka).
3	Najczęstszymi przyczynami umieszczenia dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych są: niewydolność życiowa rodziców, alkoholizm rodziców, śmierć rodziców, problemy wychowawcze i edukacyjne.
4	Najtrudniejsze dla młodzieży usamodzielniającej w trakcie pobytu w placówce są: rozłąka z rodziną, niemożność zaakceptowania nowych warunków, „szok z powodu zmiany sytuacji”, lęk przed przyszłością. Szczególnie trudna dla młodzieży jest świadomość braku wsparcia po opuszczeniu placówki zarówno ze strony instytucji, jak i rodziny, lęk przed trudnościami w znalezieniu pracy i wyzwaniami, jakie stawia dorosłe życie.

Projekt współfinansowany jest z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
Człowiek – najlepsza inwestycja

5	Młodzież usamodzielniająca się potrzebuje wsparcia szczególnie w zakresie pomocy materialnej np. wyposażenie mieszkania, a także w zakresie edukacji, prawa rodzinnego i w szczególności - wsparcia psychologicznego.
6	Młodzież usamodzielniająca się do uczestnictwa w projekcie „Od modelu do rozwiązań w pracy socjalnej z młodzieżą” motywuje szczególnie wsparcie psychologiczne, możliwość podwyższenia kwalifikacji zawodowych, szansa na zmianę swojej sytuacji życiowej m.in. poprzez możliwość założenia własnej działalności gospodarczej. Oczekiwania młodzieży skupione są wokół praktycznej pomocy, której im brakuje w codziennym życiu.
7	Opiekunowie podkreślają mocne strony wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, szczególnie: motywację do zmiany swojej sytuacji życiowej, chęć do nauki, pracowitość. Wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych cenią w sobie wyrozumiałość, chęć niesienia pomocy innym.
8	Najsłabszymi stronami wychowanków są bez wątpienia niskie kwalifikacje, wynikające z zaniedbań edukacyjnych, brak wiary we własne możliwości oraz brak asertywności w znaczący sposób wpływający na problemy w komunikacji z rówieśnikami, opiekunami i pracodawcami.

2.2. Aktywność społeczna i edukacyjna młodzieży usamodzielniającej się

L.p.	Aktywność społeczna młodzieży usamodzielniającej się
1	Młodzież usamodzielniająca nie włącza się w zorganizowaną działalność społeczną, ale chętnie angażuje się w pomoc na rzecz innych osób. Dotyczy to szczególnie najmłodszych – rodzeństwa, kolegów z placówki. Ogromne znaczenie dla włączenia się młodzieży w działania o charakterze wolontaryjnym ma wsparcie środowiska zewnętrznego, jak: wychowawcy, opiekunowie, rodzice, „osoby, którym zależy na ich przyszłości”.

2	Dzięki informacji uzyskanej od opiekunów chętnie korzystają z pomocy innych instytucji, które oferują pomoc młodzieży w procesie usamodzielniania. Instytucją, z pomocy której najczęściej korzystają, jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie oferujące wsparcie m.in. w uzyskaniu prawa jazdy, podwyższenia swoich kwalifikacji, pomocy w uzyskaniu i utrzymaniu mieszkania.
---	---

L.p.	Aktywność edukacyjna młodzieży usamodzielniającej się
3	Młodzież usamodzielniająca się dostrzega znaczenie edukacji w poprawie sytuacji życiowej, szczególnie w zakresie pracy zawodowej. Środki pieniężne i wsparcie ze strony najbliższych są głównymi motywami podejmowania przez młodzież dalszej nauki.
4	Najbliższe otoczenie odgrywa decydującą rolę w podejmowaniu przez młodzież decyzji o kontynuowaniu nauki.

2.3. Priorytety życiowe usamodzielniającej się młodzieży w bliższej przyszłości czasowej

L.p.	Przyszłość młodzieży usamodzielniającej się
1	Najbliższa przyszłość dla młodzieży usamodzielniającej się ogranicza się do najbliższych dni. Niepewna sytuacja osobista i zawodowa oraz lęk przed przyszłością wyklucza proces planowania przyszłości przez młodzież. Kategorią wartościującą przyszłość jest posiadanie mieszkania, własnej firmy, rodziny i dzieci.
2	Schemat postępowania w przypadku dążenia do osiągnięcia celów założonych przez młodzież usamodzielniającą się obejmuje następujące kroki: „podjęcie pracy, proces oszczędzania trwający od 5 do 6 lat, podjęcie czynności zmierzających do pozyskania środków na założenie swojej firmy”. Cechami

	niezbędnymi w tym procesie jest: umiejętność dobrego kontaktu z ludźmi, zaangażowanie, cierpliwość, wysokie kwalifikacje zawodowe.
3	Brak środków finansowych jest główną przeszkodą w osiągnięciu celów usamodzielniającej się młodzieży. Młodzież usamodzielniająca się nie ma świadomości wartości ekonomicznej pieniądza. Wskazywanymi sposobami wykorzystania źródeł finansowych jest inwestycja we własne mieszkanie, przyszłą edukację, firmę, materialne wsparcie rodziny i spełnienie własnych marzeń.

2. 4. Aktywność zawodowa młodzieży usamodzielniającej się

L.p.	Proces usamodzielniania młodzieży
1	W obszarze rozwiązań prawnych dotyczących rynku pracy trudno odnaleźć rozwiązania skierowane do młodzieży usamodzielniającej się. Instytucje rynku pracy, edukacji nie odnotowują zróżnicowania w obrębie młodzieży usamodzielniającej się w wieku 16-25 lat i dlatego w ofercie tych instytucji nie istnieją programy ukierunkowane na taką młodzież.. Instytucje obszaru integracji, pomocy społecznej i rynku pracy nie prowadzą oddzielnych statystyk, które umożliwiłyby rozpoznanie problemów młodzieży: bezrobotnej, niepełnosprawnej, objętej opieką zastępczą, z placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz z trudnościami edukacyjnymi, wychowawczymi i społecznymi, będącymi w trakcie procesu usamodzielniania.
2	W opinii opiekunów, wychowawców pomoc ustawowa, jaką otrzymują podopieczni jest zdecydowanie zbyt niska „na zagospodarowanie się”. „Oszczędzanie na wszystkim” to systemowy problem, z którym młodzież nie jest w stanie sobie poradzić.
3	Młodzież w procesie usamodzielniania nie umie „zadbać o swoje sprawy”. Nie mają zdolności do poruszania się w rzeczywistości urzędów, gospodarowania środkami finansowymi, samodzielnego planowania swojej przyszłości. Młodzież usamodzielniająca się potrzebuje wsparcia szczególnie w obszarze rozwiązań prawnych „swoich prywatnych spraw”. W ich procesie usamodzielniania ogromną rolę odgrywają opiekunowie, którzy bardzo często „przejmują sprawy w swoje

Projekt współfinansowany jest z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
Człowiek – najlepsza inwestycja

	<p> ręce”. Nieliczni opiekunowie włączają swoich podopiecznych w proces samodzielnego podejmowania decyzji o swojej przyszłości, ukazując jednocześnie różnorodność rozwiązań.</p>
4	<p>Wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych mają doświadczenie w pracy dorywczej i wiedzą, że doświadczenie w pracy zawodowej i wysokie kwalifikacje są kluczem do sukcesu. Podjęcie działań na rzecz własnego rozwoju uzależniają od posiadania środków finansowych. „Umiejętność komunikowania się z drugim człowiekiem, solidność w wykonywaniu swojej pracy, cierpliwość” są w opinii młodzieży usamodzielniającej się cechami pożądanymi u przyszłego pracownika.</p>
5	<p>Głównymi narzędziami poszukiwania pracy jest Internet i telefoniczny kontakt z pracodawcami. Pracę najczęściej poszukują „w najbliższej okolicy”, żeby było „jak najłatwiej”.</p>
6	<p>Głównymi problemami napotykanymi przez młodzież poszukującą pracy jest: brak doświadczenia, niskie kwalifikacje, „pochodzenie z domu dziecka”, „stereotypowe podejście do dzieciaków z placówek”. „Naznaczanie” młodzieży wywołuje dystans i prowadzi do „dziedziczenia” społecznej pozycji rodziców.</p>

2. 5. Bariery utrudniające proces usamodzielniania młodzieży w wieku 16-25 lat

L.p.	Bariery
1	<p>Problemem w usamodzielnianiu się młodzieży jest „powrót do pierwotnych środowisk”, które w znaczący sposób „niszczą” efekty pracy opiekunów, psychologów, wychowawców. Głównymi przyczynami powrotu młodzieży do środowisk naznaczonych wykluczeniem społecznym są: ograniczenia w liczbie mieszkań chronionych, długi czas oczekiwania na mieszkania komunalne.</p>
2	<p>„Teoretyczną szansą” dla młodzieży usamodzielniającej się jest wsparcie finansowe i kontynuowanie nauki. Niska wartość zasiłku wyklucza rozpoczęcie etapu samodzielności.</p>
3	<p>Procedura procesu usamodzielniania opatrzona jest zbyt dużą „papierologią”, w</p>

	której istotną rolę ogrywają opiekunowie przygotowujący plany usamodzielnienia, niezbędne wnioski w celu uzyskania mieszkania chronionego „albo kontaktów, gdzie ewentualnie ten wychowanek może zamieszkać”. Konsultacje opiekunów i ich indywidualne kontakty z pracodawcą to bardzo częste praktyki podejmowane na rzecz usamodzielnienia wychowanka.
4	Efektywność procesu usamodzielnienia opiekunowie i decydenci dostrzegają w cyklicznej współpracy z rodzinami młodzieży usamodzielniającej się. Barrierami w podjęciu współpracy są problemy rodzin i ograniczone możliwości wsparcia w ich rozwiązaniu. Niechęć do współpracy rodziców z opiekunami, wychowawcami wynika z ich niskiej świadomości potrzeb młodzieży. Brak chęci na zmianę swojej sytuacji: „bezrobocia, wszelkich patologii, alkoholizmu” stanowi jedną z fundamentalnych barier procesu usamodzielniania młodzieży.
5	Barierą instytucjonalną jest „brak komunikacji na poziomie mikro, gdzie bardzo często trzeba podejmować działania, które nigdzie w prawie nie są zapisane”, ale które konieczne są z punktu widzenia całego procesu. Decydenci upatrują bariery również w braku ściśle zdefiniowanych celów przez instytucje nadzorujące i realizujące proces usamodzielnienia młodzieży.
6	Barrierami osobistymi utrudniającymi proces usamodzielnienia są: „wąskie konteksty życiowe i społeczne, jednorodność środowiska, z którego pochodzi młodzież”. Brak warunków zbliżonych do warunków życia w naturalnej rodzinie spowalnia proces samodzielności młodzieży.
7	„Wyłączenie” młodzieży wpływa na brak samodzielności w dorosłym życiu. Młodzież „pozbawiona” została samodzielności zarówno przez opiekunów, jak i decydentów.

2.6. Zakres działalności placówek opiekuńczo-wychowawczych, instytucji publicznych i pozarządowych na rzecz procesu usamodzielniania młodzieży wykluczonej społecznie w wieku 16-25 lat

L.p.	Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych, instytucji publicznych i pozarządowych
------	---

Projekt współfinansowany jest z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
Człowiek – najlepsza inwestycja

1	Poza problemami finansowymi, z którymi placówki borykają się na co dzień, największym problemem jest zapewniona w ustawie o pomocy społecznej reorganizacja placówek wielofunkcyjnych.
2	Placówki podejmują „konsultacje społeczne na linii Urząd Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, dyrekcja i związki zawodowe” w celu nawiązania współpracy ze środowiskiem zewnętrznym.
3	Placówki, instytucje integracji, pomocy społecznej i urzędy realizują standardowe działania na rzecz usamodzielniającej się młodzieży. W procesie usamodzielnienia nie pojawiają się innowacyjne działania na rzecz młodzieży wykluczonej społecznie w wieku 16-25 lat.
4	W opinii opiekunów i decydentów wychowankowie usamodzielniający się mają zapewnioną pomoc „pedagoga, psychologa, doradcy zawodowego” i chętnie z niej korzystają. Wychowankowie potrzebują wsparcia psychologa i doradcy zawodowego, ale zauważają brak zainteresowania i zaangażowania w ich osobiste sprawy, skarżą się na bezosobowy stosunek.
5	Programy skierowane do młodzieży usamodzielniającej się ukierunkowane są w zdecydowanej większości na podniesienie kwalifikacji zawodowych. Brakuje kompleksowych programów wspierających młodzież w planowaniu swojej samodzielności i przyszłości. Programy realizowane są w ramach wsparcia finansowego ze środków Unii Europejskiej. Instytucje odpowiedzialne za wdrażanie rozwiązań systemowych nadzorują działania „ośrodków wychowawczych i młodzieżowych”, „inspirują i inicjują spotkania z przedstawicielami różnych instytucji, które mogłyby wesprzeć działania placówek”, natomiast bezpośrednio nie wspierają programów na rzecz młodzieży usamodzielniającej się.
6	Instytucje zarządzające nie mają wiedzy na temat instytucji zewnętrznych wspierających proces usamodzielnienia młodzieży. Instytucje publiczne i pozarządowe nie tworzą wspólnej platformy współpracy na rzecz młodzieży usamodzielniającej się. Dane statystyczne pokazują jedynie zagospodarowanie („niewystarczające”) potrzeb młodych bezrobotnych, w których nie są wyróżnione kategorie: problemów społecznych, edukacyjnych, wychowawczych,

Projekt współfinansowany jest z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
 Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
 Człowiek – najlepsza inwestycja

	pochodzenia z rodzin zastępczych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, niepełnosprawności.
7	Fundusze strukturalne stanowią główne źródło finansowania programów realizowanych przez instytucje publiczne i pozarządowe. Projekty systemowe, konkursy są głównymi formami wsparcia procesu usamodzielnienia młodzieży podejmowanymi przez instytucje edukacji formalnej i nieformalnej.
8	Efektywność działań podejmowanych przez instytucje pomocy społecznej, edukacji, wychowania, runku pracy na rzecz usamodzielniającej się młodzieży jest niska. Powodów upatruje się w braku istnienia „równoległej pracy ze środowiskiem”.
9	Młodzież usamodzielniająca się w wieku 16-25 lat, „z punktu działania Powiatowego Urzędu Pracy jest w ogóle niewidoczna”. Kategoria „osób z placówek opiekuńczo-wychowawczych” nie istnieje. W świadomości instytucji publicznych decydujących o rozwiązaniach prawnych „nie istnieje grupa młodych osób, która ma jakieś specjalne wymagania”, takie jak usprawnienie procesu usamodzielnienia, ze szczególnym uwzględnieniem problemów edukacyjnych, społecznych czy wychowawczych.

2.7. Możliwości i perspektywy procesu usamodzielnienia się młodzieży wykluczonej społecznie

L.p.	Możliwości i perspektywy
1	W opinii decydentów sytuację młodzieży usamodzielniającej się może poprawić „powołanie asystenta rodzinnego i wprowadzenie aktów prawnych”. Efektywność procesu usamodzielnienia wiąże się z profesjonalnym przygotowaniem osób i instytucji do współpracy w zakresie usamodzielnienia.
2	Motywacja zewnętrzna kreowana przez opiekunów, osoby odpowiedzialne za przyszłość młodzieży, jest punktem wyjścia w osiąganiu sukcesów młodych usamodzielniających się. „Dopóki w instytucjach wychowujących i kształcących nacisk nie będzie kładziony na motywację wewnętrzną człowieka, na to czym ma być jego rozwój, jego planowanie dalszego życia” sukces procesu usamodzielnienia młodych ludzi nie jest możliwy do osiągnięcia.

Projekt współfinansowany jest z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
Człowiek – najlepsza inwestycja

3	<p>Programy usamodzielniające młodzież wymagają rekonstrukcji przede wszystkim w metodyce pracy, szczególnie w zakresie „pracy z mistrzem”. „W otoczeniu młodych ludzi przebywających w rodzinie zastępczej czy w placówkach, powinny znaleźć się osoby, które odniosły sukces w życiu na płaszczyźnie naukowej, sportowej, zawodowej, ale przede wszystkim życiowej”. Praktyczne działania, „świadczenie życia” powinno być podstawą programu wychowawczego młodzieży usamodzielniającej się.</p>
4	<p>Sukces procesu usamodzielniania wymaga konstruktywnego wspierania młodzieży polegającego na obopólnym (młodzieży i opiekuna), zaangażowaniu w proces usamodzielniania. Proces usamodzielniania powinien opierać się na fundamentach wychowania obywatelskiego.</p>
5	<p>System pomocy finansowej nie różnicuje potrzeb usamodzielniającej się młodzieży. Rozwiązaniem jest wdrożenie m.in. bonu finansowego na edukację charakteryzującego się elastycznością wykorzystania.</p>
6	<p>Poza rozwiązaniami systemowymi w procesie usamodzielniania młodzieży niezbędne jest profesjonalne przygotowanie kadry, która mogłaby skutecznie realizować założenia procesu usamodzielniania. Obecnie wyraźnie zaznacza się zbyt mała liczba pracowników i ich słabe przygotowanie.</p>
7	<p>Dużo zmian w obszarze edukacyjnych rozwiązań (powołanie zespołu specjalistów) poprawiło sytuację dzieci i młodzieży z trudnościami edukacyjnymi. „Szkoly są przygotowane pod kątem prawnym do rozwiązywania problemów”. Przygotowania brakuje jednak osobom opiekującym się rodzinami wykluczonymi społecznie i rodzinom, które bardzo często nie chcą współpracować z placówkami i specjalistami. Działania na poziomie mikro wydają się w procesie usamodzielniania fundamentalnymi dla osiągnięcia sukcesów. Proces usamodzielniania analizowany jest najczęściej pod kątem efektywności instytucjonalnej pomijając efektywność rodziny biologicznej, najbliższych.</p>

Rekomendacje

Celem poniższych rekomendacji jest wskazanie najważniejszych wniosków i zaleceń dotyczących rozwiązań w procesie usamodzielnienia młodzieży wykluczonej społecznie w wieku 16-25 lat. Rekomendacje kierowane są nie tylko do młodzieży, ale również opiekunów, kadry instytucji publicznych i pozarządowych.

1. Młodzież usamodzielniająca się w wieku 16-25 lat jest zróżnicowana pod kątem sytuacji edukacyjnej, wychowawczej, dojrzałości społecznej, osobistej (indywidualne cechy młodzieży) i dlatego działania podejmowane na jej rzecz powinny uwzględniać zróżnicowanie potrzeb. Dotyczy to przede wszystkim: kształtowania podstawowych umiejętności społecznych, umiejętności komunikacyjnych, samodzielności w podejmowaniu decyzji.
2. Działania kierowane do młodzieży powinny koncentrować się na podnoszeniu ich wiary we własne możliwości, samoświadomości w zakresie osobistych potrzeb, ale też trudności, z jakimi najczęściej się spotykają.
3. W procesie usamodzielnienia konieczne jest działanie instytucji i opiekunów we współpracy ze środowiskiem młodzieży usamodzielniającej się.
4. Konkretnie rozwiązania systemowe, szczególnie na poziomie mikro, decydują o sukcesie procesu usamodzielnienia.
3. Projekty kierowane do młodzieży usamodzielniającej się powinny być kompleksowo przygotowane, a ich treść powinna być nastawiona na rozwój nie tylko kwalifikacji zawodowych, ale także kompetencji społecznych, w tym asertywności, podejmowania decyzji, odpowiedzialności za siebie i otoczenie. Niezbędne w programach jest zatrudnienie wyspecjalizowanej kadry, chętnej i zaangażowanej w pracę z młodzieżą wykluczoną.
4. Programy regionalne i krajowe powinny uwzględniać grupę o specjalnych potrzebach edukacyjnych, wychowawczych i społecznych, jaką jest grupa młodzieży usamodzielniającej się w wieku 16-25 lat.
5. Istnieje potrzeba wdrożenia konkretnych rozwiązań o charakterze bieżącej działalności projektowej, jak też działań systemowych, w zakresie utrzymania młodzieży w wieku 16-25 lat na rynku pracy.

Projekt współfinansowany jest z Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.
Priorytet VII. Promocja integracji społecznej
Człowiek – najlepsza inwestycja

7. Wciąż istnieje potrzeba zwiększenia dostępności do bezpłatnych usług specjalistów, w tym: psychologa, terapeuty, psychiatry wykazujących zaangażowanie w sprawy, problemy młodzieży usamodzielniającej się, przebywającej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka. Wsparcie powinno mieć charakter wczesnego i długofalowego oddziaływania.
8. Istnieje konieczność dalszego pogłębienia rzeczywistej współpracy pomiędzy instytucjami sektora publicznego i pozarządowego.
9. Istnieje potrzeba wprowadzenia doradztwa zawodowego do ogólnej ścieżki realizacji procesu usamodzielniania młodzieży, który powinien opierać się na relacji „mistrz-uczeń”.
10. Bon edukacyjny stanowi elastyczną formę wsparcia dla młodzieży usamodzielniającej się.